

**Коментарі та пропозиції
Національного екологічного центру України до документа
«Водна стратегія України на період 2011-2020 рр. (проект)»**

На розгляд до Національного екологічного центру України (НЕЦУ) наприкінці травня 2012 р. надійшов проект документа «Водна стратегія України на період 2011-2020 рр. (проект)», який був розроблений Інститутом водних проблем і меліорації НААН (М. І. Ромашенко, д.-р. техн. наук, проф., акад. НААН; П. І. Коваленко, д.-р. техн. наук, проф., акад. НААН Ю. О. Михайлов, д.-р. техн. наук) та Держводагентством України (В. А. Сташук д.-р. техн. наук, М. Я. Бабич). Зазначено, що цей проект був схвалений Науковою Радою ІГМ НААН (протокол №12 від «28» жовтня 2010 р.).

Згідно з Рішеннями Громадської ради при Державному агентстві водних ресурсів від 29.05.2012 р., вважаючи безумовними необхідність та важливість розробки і схвалення на найвищому рівні Водної стратегії України, НЕЦУ надає власні коментарі та пропозиції щодо вказаного проекту.

1. Щодо терміну дії Стратегії

Термін дії стратегії визначений з 2011 по 2020 рр. Враховуючи, що проект був підготовлений у 2010 р., з того часу змінилися як зовнішні, так і внутрішні чинники Стратегії, 24.05.2012 р. вже була прийнята (у статусі Закону України) Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року, можна вважати, що термін дії стратегії потрібно значно поновити. Пропонуємо вказати такий термін: **2014-2030 рр.**

2. Загальні вимоги до формату документа

Стратегію можна визначити як загальний, недеталізований план певної діяльності, який охоплює тривалий період, спосіб досягнення складної цілі. Стратегічне планування (Strategic Planning) – це довгострокове планування на основі проміжних цілей. Стратегія визначається головною ціллю та проміжними цілями, які дозволяють досягнути головної цілі. Цілі, які визначають стратегічний план, називають стратегічними цілями. Стратегія також визначає, звідки взяти ресурси для досягнення цілей і як їх розподілити.

Отже, формат стратегії передбачає наявність головної та допоміжних цілей. А також певного алгоритму їх досягнення. Досягнення головної цілі відбувається шляхом досягнення низки проміжних цілей через вирішення низки завдань для кожної цілі, з використанням (залученням) низки необхідних ресурсів.

Надалі найпростіше вибудовувати будь-яку стратегію із застосуванням SWOT-аналізу, тобто проаналізувати умови, впливи, можливості та ризики, приблизно за такою схемою:

	Позитивний вплив	Негативний вплив

Зовнішнє середовище	Opportunities (можливості)	Threats (небезпеки)
---------------------	----------------------------	---------------------

Логічно буде створити, замість розділу «Вступ», розділ «Загальні положення», де стисло, обґрунтовано та термінологічно виважено викласти **аналіз поточної ситуації у сфері поводження з водними ресурсами в Україні** (кількість та якість води у басейнах річок, першопричини, що зумовлюють такий стан, особливості державного управління, контролю та моніторингу, наявність необхідних ресурсів та інституційної спроможності тощо) та **вказати головну ціль стратегії**, а також допоміжні цілі.

Формат стратегії, у загальноприйнятому розумінні, передбачає також наявність чітких, однозначно вимірюваних цільових показників, а також індикаторів їх виконання. А також, механізмів, інструментів та ресурсів, які можуть бути застосовані заради досягнення цілей.

В проекті Стратегії такі вимоги дотримані дуже умовно. Чинники і впливи (виклики) належним чином у тексті проекту Стратегії не проаналізовано.

Необхідно значно посилити аналітичну частину Стратегії, зокрема вказати, що врахування майбутнього впливу на довкілля на етапі планування політик, планів і програм розвитку не є законодавчо обов'язковим в Україні на відміну від законодавства ЄС. А також, що природоохоронні аспекти так досі і не набули широкого відображення в галузевих економічних політиках, особливо у водоемних галузях. Навести цифри водоспоживання, поточних та перспективних потреб різних галузей у воді, науково обґрунтовані прогнози щодо потреб у воді, навести оптимістичні та песимістичні сценарії тощо.

Проблематика в проекті документа сформульована недостатньо чітко та системно. Не згадано і не проаналізовано докорінні причини сучасного стану вод – сировинно-ресурсна спрямованість економіки в цілому, низька пріоритетність питань охорони довкілля, водних ресурсів, інституційна слабкість органів державного управління, галузевий підхід у плануванні діяльності щодо водних ресурсів тощо.

Необхідно посилити акцент на тому, що **водна проблематика відноситься до найперших пріоритетів національної політики та забезпечення засад національної безпеки.**

У цій частині документа варто перерахувати першопричини водогосподарсько-екологічних проблем в Україні. Наприклад, першопричинами екологічних проблем України в цілому, у тексті Стратегії екологічної політики України до 2020 р. визначено:

- успадкована структура економіки з переважаючою часткою ресурсо- та енергоємних галузей, негативний вплив якої був посилений переходом до ринкових умов;
- зношеність основних фондів промислової і транспортної інфраструктури;
- існуюча система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, регулювання використання природних ресурсів, відсутність чіткого розмежування природоохоронних та господарських функцій;
- недостатня сформованість інститутів громадянського суспільства;
- недостатнє розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища та переваг сталого розвитку;
- недотримання природоохоронного законодавства.

Немає сумнівів, що водна сфера має свою специфіку, яку можна відобразити у такому ж форматі.

Аналітичну частину по всіх напрямках, які зазначені в проекті Стратегії, варто винести в розділ «Загальні положення».

3. Щодо назви

На стор. 4 проекту зазначено: *«Ця Стратегія визначає політику розвитку водогосподарсько-меліоративного комплексу (ВМК) України до рівня, що забезпечує стале водокористування, охорону водних об'єктів, захист територій від шкідливої дії вод, продовольчу безпеку.»*

Водна стратегія держави має бути набагато ширшою, ніж зводиться до політики розвитку водогосподарсько-меліоративного комплексу, і містити у собі цілі щодо забезпечення «доброї» якості вод в цілому, на основі збереження довкілля. Власне, Довкілля, існування та природне функціонування гідроекосистем дозволяє людству в принципі користуватися водою для своїх потреб. Водна стратегія має беззаперечно враховувати, що, крім галузей економіки, вода потрібна також і людині, а також і Природі.

Фактично, **назва документа не відповідає його змісту**. Назва є багатообіцяючою, а за змістом – це лише перелік напрямків і заходів розвитку водогосподарської галузі.

4. Щодо визначення цілей та завдань Стратегії

Отже, з цитованого вище тексту можна легко здогадатися, що головна ціль пропонованої Стратегії – розвиток ВМК, і не більше.

Читаємо Розділ III, перший абзац: *«Розвиток ВМК України є одним з ключових чинників забезпечення економічного благополуччя і соціальної стабільності, національної безпеки країни і реалізації конституційних прав громадян на сприятливе оточуюче середовище і інформацію про нього.»* Можна скромно відзначити тут, що громадян України цікавить зовсім не розвиток ВМК, і не пафос, пов'язаний з його роллю, а вода як така, доступ до неї. Значна частина населення вважає, якраз, що саме колишній ВМК і призвів до такого стану водних об'єктів в Україні.

У тексті проекту Стратегії також зазначено, що: «Першочерговими задачами водної стратегії України є:

- оптимізація структури використання водних ресурсів;
- усунення дефіциту водних ресурсів в окремих регіонах;
- забезпечення доступності для населення якісної питної води;
- усунення проявів шкідливої дії вод;
- вдосконалення державного управління використанням водних ресурсів.»

Спершу можна зазначити, що головна ціль **не відповідає рівню Водної стратегії як стратегії**, допоміжні цілі не зазначені, на відміну від цілей, зазначених, скажімо, у Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року, а завдання виглядають вузькогалузево.

Якщо говорити про «оптимізацію» водокористування, то спершу потрібно говорити не про

те, як правильно поділити воду, тим більше, що її, вже на сьогоднішній момент, немає в достатній кількості та якості. Неможливо оптимально поділити те, чого немає, потрібно зосередитись на тому, де воду взяти. Отже, першочерговим завданням мало б бути відновлення водних ресурсів та їх якості в Україні та порубіжних країнах.

Наступне – мінімізація водоспоживання та забруднення водних мас на основі застосування передових технологій поводження з водою та позитивних змін у свідомості усіх водокористувачів.

Питання державного управління використанням водних ресурсів заслуговує на особливу увагу. Одразу можна спитати: «А чому лише управління використанням? А де контроль, моніторинг, охорона?». Очевидно, якщо узагальнити, то **потрібно говорити не про використання, а про поводження з водними ресурсами**, включаючи увесь комплекс питань – відновлення, охорону тощо, а вже потім про управління водою як ресурсом, який можна продати.

Для забезпечення довгостроковості та ефективності Стратегії ці **цілі варто привести у відповідність**, як мінімум, до цілей та вимог:

- Водної рамкової директиви ЄС;
- Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 р.;
- природоохоронних конвенцій, пов'язаних з водою та водними ресурсами, та стороною яких є Україна, таких як Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (Гельсінкі, 1992 р.), Конвенція про захист Чорного моря від забруднення (Бухарест, 1992 р.), Конвенція про водно-болотні угіддя міжнародного значення головним чином як місця оселення водоплавних птахів (Рамсар, 1971 р.); Конвенція про оцінку впливу на довкілля у транскордонному контексті (Еспо, 1991 р.); Конвенція про охорону дикої фауни і флори природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979 р.); Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини (Париж, 1972 р.); Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Оргус, 1998 р.) тощо.

Наприклад, у Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» вже зазначаються такі стратегічні цілі:

1. Підвищення рівня суспільної екологічної свідомості.
2. Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки.

Зокрема, щодо водних ресурсів у цілі 2 зазначено:

- реформування протягом першого етапу системи державного управління в галузі охорони та раціонального використання вод шляхом впровадження інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом;
- реконструкція існуючих та будівництво нових міських очисних споруд з метою зниження до 2020 року на 15 відсотків рівня забруднення вод забруднюючими речовинами (насамперед органічними речовинами, сполуками азоту і фосфору), а також зменшення до 2020 року на 20 відсотків (до базового року) скиду недостатньо очищених стічних вод;
- розроблення та виконання до 2015 року плану заходів щодо зменшення рівня забруднення внутрішніх морських вод і територіального моря з метою запобігання зростанню антропогенного впливу на навколишнє природне середовище та відновлення екосистеми Чорного і Азовського морів.

3. Досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища.

4. Інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління.

5. Припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі.

6. Забезпечення екологічно збалансованого природокористування.

7. Удосконалення регіональної екологічної політики.

Також, у Стратегії екологічної політики України до 2020 р. зазначені основні принципи національної екологічної політики, а саме:

- посилення ролі екологічного управління в системі державного управління України з метою досягнення рівності трьох складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної), яка зумовлює орієнтування на пріоритети сталого розвитку;
- врахування екологічних наслідків під час прийняття управлінських рішень, при розробленні документів, які містять політичні та/або програмні засади державного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку;
- міжсекторальне партнерство та залучення зацікавлених сторін;
- запобігання надзвичайним ситуаціям природного і техногенного характеру, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах стратегічної екологічної оцінки, державної екологічної експертизи, а також державного моніторингу навколишнього природного середовища;
- забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи;
- відповідальність нинішнього покоління за збереження довкілля на благо прийдешніх поколінь;
- участь громадськості та суб'єктів господарювання у формуванні та реалізації екологічної політики, а також урахування їхніх пропозицій при вдосконаленні природоохоронного законодавства;
- невідворотність відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- пріоритетність вимоги "забруднювач навколишнього природного середовища та користувач природних ресурсів платять повну ціну";
- відповідальність органів виконавчої влади за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації;
- доступність, достовірність та своєчасність отримання екологічної інформації;
- державна підтримка та стимулювання вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

Очевидно, що всі перелічені цілі та принципи мають бути відображені і у Водній стратегії України. Ці цілі та принципи мають враховуватись також і в усіх галузевих стратегіях, якщо діяльність галузі, тим чи іншим чином, пов'язана з водою.

Бажано, також, проаналізувати підґрунтя та зміст Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року, яка була прийнята 25.05.2012 р., і деякі положення якої є значно прогресивнішими за проект Стратегії, у згаданому контексті.

Згідно з міжнародними вимогами, Україна найближчим часом має підготувати та прийняти Стратегію сталого розвитку. Декілька попередніх проектів, а напевне, і оновлений

проект також будуть містити в собі положення щодо поводження з водними ресурсами, які в обговорюваній Стратегії потрібно якісно спрогнозувати і описати.

Ще раз можна наголосити, що ВРД ЄС націлена на досягнення «доброго стану» для всіх вод до 2015 р., і має ранжованими цілями: збереження довкілля і води як його частини, як основи життя, забезпечення питного водопостачання, забезпечення інших потреб (включаючи галузеві), запобігання повеням та посухам. Таким чином, першочерговим мало б бути – досягнення до 2030 р. належної кількості та якості («доброї якості») вод, шляхом збереження природних екосистем на водозбірних площах, згідно з головним пріоритетом Водної рамкової директиви ЄС. Саме відновлення вод, на основі створення умов для підвищення самоочисної здатності водних мас, має бути на першому місці серед цілей, а вже далі – оптимізація водокористування, включаючи заходи з водоощадження, забезпечення населення питною водою у достатній кількості та якості, а вже далі – використання води різними галузями, меліорація тощо. А в проекті Стратегії зберігається традиційна «радянська» пріоритетність – спершу забезпечення галузей національної економіки та потреб населення у водних ресурсах.

У зв'язку з відставанням екологічної складової розвитку, пріоритети Стратегії мають бути проранжовані, у першу чергу, виходячи з суспільних інтересів, інтересів національної (у тому числі – екологічної та соціальної) безпеки, і лише наостанок виходячи з суто економічних інтересів.

До речі, **екологічна складова запропонованого проекту Стратегії зовсім не виражена, що суперечить принципам сталого розвитку.** Наприклад, читаємо Розділ III, підрозділ 1 – Гарантоване забезпечення...: *«Досягнення гарантованого забезпечення водними ресурсами населення і об'єктів економіки сприятиме збалансованому розвитку країни, підтримці високого рівня продовольчої, промислової та енергетичної безпеки.»*. Як бачимо, про екологічну безпеку тут навіть не згадано. З цього видно, що аспект сталого розвитку та його складових не дуже враховувалися в процесі підготовки проекту.

Можна звернути увагу, що 28 вересня 2009 р. було схвалено проект Закону України “Про державне прогнозування та стратегічне планування в Україні” (http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=138393&cat_id=38461). Головною метою нового закону “Про державне прогнозування та стратегічне планування в Україні” є визначення правових, економічних та організаційних засад формування цілісної системи державного прогнозування та стратегічного планування. Очевидно, під час доопрацювання проекту Стратегії необхідно досконало вивчити також плани галузевого розвитку (галузей, які пов'язані з водою) з метою уникнення невідповідності між обсягами реально наявних і бажаних водних ресурсів в Україні.

З врахуванням викладеного Розділ II Стратегії мав би називатися «Цілі, принципи та завдання водної політики України», а не «Сучасний стан водогосподарського комплексу». Загалом, згідно з визначеними метою, стратегічними цілями та завданнями, структуру документа має бути змінено.

У контексті вищевикладеного, посилання на положення Глобального водного партнерства (ГВП) на початку проекту Стратегії можна вважати недоречним. Якщо це важливо, то необхідно послатися на першоджерело, публікацію ГВП тощо.

З метою приведення у відповідність проекту Стратегії згаданим тут іншим документам,

варто звернутися до першоджерел.

Також, по Розділу III. Стратегічна мета та напрями... *«Основним інструментом є плани інтегрованого управління водними ресурсами і охорони водних об'єктів по басейнах головних річок, розробку яких планується завершити до 2015 року»*. А як бути з транскордонним аспектом? Якщо держави басейну не виділять коштів на план для усього басейну, а виділять лише для національних частин, і то не всі, і то – плани для частин будуть різні за форматом... Тоді незрозуміло, чим це суттєво покращить (оздоровить екологічно) увесь басейн? Україна має лише одну умовно не транскордонну велику річку – Пд. Буг. Всі інші є транскордонними, тому плани ІУВБ повинні мати транскордонний контекст і розроблятися, прийматися та впроваджуватися спільно, на рівні вищого керівництва країн басейну, та відповідних органів виконавчої влади в усіх країнах. Друга заувага – розділ «Інструменти» варто винести окремо.

Стосовно інших доповнень щодо цілей та завдань. Зокрема, нещодавно прийнята Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року містить згадки про таке: **«На першому етапі (2013-2016 роки) передбачається: 1) визначити межі прибережних захисних смуг згідно з проектами землеустрою, насамперед на водних об'єктах, що є джерелами питного водопостачання;»**. А ось що сказано в тексті Стратегії екологічної політики України: **«Повільними є темпи встановлення у природі (на місцевості) прибережних захисних смуг вздовж морів, річок та навколо водойм, які виконують роль екологічних коридорів.»**. Тобто аспект належної охорони прибережних захисних смуг річок та водоохоронних зон має бути серед найперших пріоритетів Стратегії. Про цей аспект в проекті документа згадується тільки тричі, і то лише в переліку заходів. але його належне врахування могло би підвищити і водність річок, і покращити якість води в них. Потрібно терміново врахувати належним чином.

Дуже слабо вираженим у проекті є транскордонний аспект та аспект міжнародного співробітництва в басейнах транскордонних річок.

Рекомендуємо вдосконалити структуру документа таким чином, щоб всі згадані важливі цілі та завдання були відображені належним чином.

Оскільки екологічний стан водних об'єктів є важким і погіршується, варто започаткувати окремий розділ Стратегії «Відтворення, охорона та моніторинг стану водних об'єктів».

5. Щодо цільових показників та індикаторів

Необхідно розробити та обговорити з усіма зацікавленими сторонами перелік цільових показників та індикаторів Стратегії. Цей пункт можна було б підготувати та викласти окремо, у вигляді додатку до Стратегії. Зокрема, подібний додаток існує в Стратегії екологічної політики України до 2020 р.

6. Щодо регіональної водної політики

У Стратегії екологічної політики України до 2020 року з цього приводу записано: *«Відмінності соціально-економічного розвитку регіонів України зумовлюють нерівномірне техногенне навантаження на навколишнє природне середовище. Передбачається, що*

положення Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року (далі - Стратегія) та розроблені на її основі національні плани дій будуть інтегровані в регіональні програми соціально-економічного розвитку та деталізовані на рівні регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, на основі яких будуть розроблені місцеві плани дій з охорони навколишнього природного середовища, підготовлені на рівні сільських, селищних та міських рад».

Тут варто адаптувати формулювання під водну політику, але такий пункт десь має обов'язково бути.

7. Щодо інструментів впровадження Стратегії, зокрема щодо вдосконалення системи управління у сфері поводження з водою (ІУВР та ІУВБ)

Вже з перших слів у проекті Стратегії стверджується не інтегрований підхід, а суто водоспоживацький. Неможливо ділити те, чого немає в необхідній кількості та якості вже зараз. А надалі буде ще складніше. Водна стратегія, в умовах існуючої екологічної кризи, має передбачати, в першу чергу, спрямованість на відновлення природних вод у їх належній кількості та якості, а вже потім – на водокористування у всіх його проявах. Саме під таку структуру цілей та завдань мають формуватися і принципи управління.

Серед «супутніх задач» у проекті Стратегії названо: «децентралізацію у сфері управління водними ресурсами шляхом передачі повноважень місцевим органам влади, органам місцевого самоврядування, бізнесу;». На думку громадськості, вода є стратегічним природним ресурсом, згідно з чинним законодавством України, належить усьому народу України, а отже повноваження у сфері поводження з водними ресурсами (особливо, контролю) мають повністю належати центральним органам влади, за сприяння місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування. Бізнес не може ефективно управляти водними ресурсами, оскільки народ, суспільство мають одні цінності та інтереси щодо водних ресурсів, а представники бізнесу – інші, продиктовані фінансовим чинником. Це не забезпечує необхідних умов безпеки як водного сектора, так і сталого розвитку в цілому.

У той же час, в Україні в цілому і досі не вирішена проблема суміщення суперечливих функцій з трьох взаємопов'язаних, але різних сфер: 1) господарювання, 2) безпосереднього управління (регулювання), надання державних послуг, 3) контролю та моніторингу. В запропонованому проекті цей аспект не відображений. Хоча, він відображений в Стратегії екологічної політики України до 2020 р. Структури мають бути цілком державні, але різні, мати різні функції. Потрібно внести пункт про це в проект Стратегії для закріплення розділення функцій на законодавчому рівні.

Також, потрібен неухильний і належний розвиток басейнових міжнародних, міжгалузевих органів управління, оскільки природа не визнає адміністративних кордонів.

Наступний розділ проекту Стратегії мав би називатися: «Інструменти досягнення цілей Стратегії». Наприклад, основними інструментами реалізації національної екологічної політики є:

- оцінка впливу стратегій, програм, планів на стан навколишнього природного середовища;
- удосконалення дозвільної системи у сфері охорони навколишнього природного середовища;

- екологічна експертиза та оцінка впливу об'єктів екологічної експертизи на стан навколишнього природного середовища;
- екологічний аудит, системи екологічного управління, екологічне маркування;
- екологічне страхування;
- технічне регулювання, стандартизація та облік у сфері охорони навколишнього природного середовища, природокористування та забезпечення екологічної безпеки;
- законодавство у сфері охорони навколишнього природного середовища;
- освіта та наукове забезпечення формування і реалізації національної екологічної політики;
- економічні та фінансові механізми;
- моніторинг стану довкілля та контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки;
- міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки.

Чи відображено щось із цього переліку належним чином у проєкті Водної стратегії?

8. Щодо міжнародного співробітництва

Необхідно відобразити прагнення України щодо дотримання всіх міжнародних конвенцій та угод, пов'язаних з водою. Необхідно це записати окремим пунктом в Стратегію.

9. Різне (по тексту)

9.1. Дивно визначені чотири пріоритетні напрямки Стратегії, згідно з цим визначенням потім будується структура всього документа – досить важко коментувати. Чотири напрямки визначені згідно з невірно сформульованою головною ціллю.

9.2. «Діапазон прогнозованих значень потреби у водних ресурсах з урахуванням відомих сценаріїв розвитку і темпів зростання економіки складе з великою вірогідністю в 2020 році 20 куб. км.» – звідки взято таку цифру, і наскільки вона обґрунтована? Це наші (або чийсь) бажання, чи це реальність?

Так само, читаємо Розділ V, підрозділ 1: «Потреби України у водних ресурсах будуть гарантовано забезпечені в об'ємі до 30 куб. км. в рік.»... Складається враження, що прогноз є досить штучно підігнаним під бажане, щоб потім Держводагенство мало менше відповідальності за прогноз, що не справдився.

9.3. Чому охорона вод зводиться лише до запобігання забрудненням та очищення? Не приділено належної уваги збереженню та охороні коловодних ландшафтів, водозбірних площ, важливих для досягнення належного екологічного стану поверхневих та підземних вод, водно-болотних угідь, включаючи заплавні екосистеми. Ці питання потребують висвітлення в окремому розділі Стратегії «Відтворення, охорона та моніторинг стану водних об'єктів».

9.4. Необхідно додати розділ про законодавчу базу. Відповідно здійснити аналіз переваг та недоліків водного та суміжного національного законодавства про воду. Зазначити, які вдосконалення Водного кодексу та інших НПА будуть вести суспільство до омріяної головної стратегічної цілі Водної стратегії.

9.5. У підрозділі 1 (Використання водних ресурсів), розділу II зазначено: *«В цілому дефіцит води є наслідком порушення принципів їхнього комплексного використання»*. Необхідно відзначити, що сучасний дефіцит води є наслідком кількох причин – природних та антропогенних кліматичних змін, а також невірної орієнтованості державного розвитку на екологічно брудні та водоемно місткі виробництва, «культ надспоживання», «культ безкарності», багаторічного вузькогалузевого господарювання та відсутності комплексного (інтегрованого) планування у сфері поводження з водою. «Принципи комплексного використання», якщо говорити про певний природний ресурс, - це застарілий і науково некоректний термін.

Ось, як написано про це в Стратегії екологічної політики України до 2020 р.: *«Водокористування в Україні здійснюється переважно нераціонально, непродуктивні витрати води збільшуються, об'єм придатних до використання водних ресурсів внаслідок забруднення і виснаження зменшується. Практично всі поверхневі водні джерела і ґрунтові води забруднені. Основні речовини, які призводять до забруднення, - сполуки азоту та фосфору, органічні речовини, що піддаються легкому окисленню, отрутохімікати, нафтопродукти, важкі метали, феноли. Інтенсивна евтрофікація внутрішніх водойм призводить до погіршення стану Чорного та Азовського морів»*.

За рівнем раціонального використання водних ресурсів та якості води Україна, за даними ЮНЕСКО, серед 122 країн світу посідає 95 місце.

Система державного управління в галузі охорони вод потребує невідкладного реформування у напрямі переходу до інтегрованого управління водними ресурсами. Функції управління в галузі охорони, використання та відтворення вод розподілені між різними центральними органами виконавчої влади, що призводить до їх дублювання, неоднозначного тлумачення положень природоохоронного законодавства та неефективного використання бюджетних коштів.

Питне водопостачання України майже на 80 відсотків забезпечується використанням поверхневих вод. Екологічний стан поверхневих водних об'єктів і якість води в них є основними чинниками санітарного та епідемічного благополуччя населення. Водночас більшість водних об'єктів за ступенем забруднення віднесена до забруднених та дуже забруднених.

Підземні води України в багатьох регіонах (Автономна Республіка Крим, Донбас, Придніпров'я) за своєю якістю не відповідають нормативним вимогам до джерел водопостачання, що пов'язано передусім з антропогенним забрудненням. Особливе занепокоєння викликає стан водопостачання сільського населення, оскільки централізованим водопостачанням забезпечено лише 25 відсотків сільських населених пунктів України.

Забруднення води нітратами призводить до виникнення різноманітних захворювань, зниження загальної резистентності організму і, як наслідок, до підвищення рівня загальної захворюваності, зокрема на інфекційні та онкологічні захворювання. Невідповідність якості питної води нормативним вимогам є однією з причин поширення багатьох інфекційних та неінфекційних хвороб».

9.6. До підрозділу 2, Розділу II, абзац 4 додати «наявність нових забрудників, які не піддаються очищенню традиційними методами.».

9.7. До підрозділу 4, Розділу II – «розробка планів інтегрованого використання водних ресурсів і охорони водних об'єктів» - не буває інтегрованого використання водних ресурсів, буває лише ІУВР або заощадливе використання водних ресурсів.

9.8. До Розділу III, підрозділ 1. Гарантоване забезпечення... Читаємо таке: *«Нарощування*

масштабів освоєння гідроенергетичного потенціалу передбачається за рахунок будівництва малих гідроелектростанцій, а також розміщення додаткових генеруючих потужностей у складі діючих гідровузлів неенергетичного призначення, у тому числі на великих каналах.». З цього пункту вже видно, що проект документа морально застарів, і якщо в нього включатимуть подібні пункти, то він ніколи не отримає схвалення природоохоронної громадськості. Якщо говорити про природу та населення, то їх більше цікавить зараз не гідроенергетичний потенціал річок, а вода як така і доступ до неї. У випадках, якщо те і друге несумісне, то зазвичай виграють енергетики. Цю фразу потрібно прибрати. У Водній стратегії має розглядатися спершу, наскільки потрібне нам (людям, населенню, громадам) «освоєння гідроенергетичного потенціалу» за рахунок додаткового зарегулювання річок, на фоні перевидобутку енергії в Україні?

9.9. *«В місцях проживання населення з водно-екологічним неблагополуччям необхідним є відновлення водних об'єктів, у тому числі малих річок, що дозволить непрямо нейтралізувати накопичену екологічну шкоду, а також захистити від забруднення підземні води.», - дуже і безумовно корисно, і для людей, і для річок. А далі іде невиправданий пафос, який варто прибрати, бо потрібно бути реалістами, - «В результаті будуть досягнуті високі стандарти життя населення за допомогою поліпшення якості довкілля і екологічних умов. Поліпшення якості води у водних об'єктах є найважливішою умовою забезпечення санітарно-епідеміологічної безпеки населення, комфортних умов життя майбутніх поколінь жителів України, збереження здоров'я нації, а також охорону водних біологічних ресурсів.». Чи хтось у це вірить, чи комусь це ще потрібно серед тих, хто приймає рішення?*

9.10. Розділ IV., абз 1.: *«Система заходів цієї Стратегії складається із заходів, спрямованих на досягнення стратегічної мети, і заходів щодо забезпечення ефективної реалізації положень Стратегії.»* - Навіть складно коментувати. Здебільшого скрізь по тексті мова іде саме про заходи (в різних формулюваннях), а не про стратегічні цілі.

9.11. Розділ IV, підрозділ 6. Науково-технічне забезпечення...

«В цілях гарантованого забезпечення водними ресурсами необхідно здійснити заходи, спрямовані на: створення методологічних і технологічних основ екосистемного водокористування;». Не дуже зрозуміло, що таке «екосистемне водокористування»...?

9.12. Розділ IV, підрозділ 1 : *«Покращання керованості галузю водного господарства...».* Споживачам Стратегії потрібне не покращання керованості галузю, тобто ВМК, а адекватні гідроекосистеми і вода. Потрібно говорити про ІУВР, яке включає в себе і «покращання керованості» ВМК, засновується на докорінно оновленому суспільному ставленні до води як природного об'єкта та явищ, з нею пов'язаних.

9.13. Розділ про терміни виконання Стратегії та етапи потрібно поновити, у відповідності до оновленої головної та допоміжних цілей, пропонованих змін в державному управлінні усіма водними питаннями.

Загальні висновки та рекомендації:

1. Проект документа не відповідає рівню Стратегії. Під час вдосконалення проекту рекомендуємо використати національні нормативно-правові документи та міжнародні методики, які стосуються розробки документів стратегічного характеру.
2. Необхідно подовжити термін дії Стратегії до 2030 р.

3. Якщо говорити про Водну стратегію, тоді потрібно привести зміст документа у відповідність до назви та необхідного формату. Або, не називати це Водною стратегією, а змінити назву на Стратегію розвитку ВМК.
4. Якщо це саме Водна стратегія, тоді необхідно чітко визначити головні цілі, проміжні (допоміжні цілі) та завдання, які б були узгоджені з цілями та завданнями Водної рамкової директиви ЄС, Стратегії екологічної політики України до 2020 р., вимог міжнародних конвенцій та інших міжнародних зобов'язань України у сфері поводження з водою. Також, під час доопрацювання проекту Стратегії потрібно мати на увазі також засади сталого розвитку, які незабаром мають бути відображені в Стратегії сталого розвитку України, проект якої також готується, згідно з міжнародними зобов'язаннями України. Цілі та завдання мають передбачати повний і беззаперечний перехід від вузькогалузевого підходу до ІУВР.
5. Необхідно посилити акцент на тому, що водна проблематика відноситься до найперших пріоритетів національної політики та забезпечення засад національної безпеки.
6. Першочерговим мало б бути відновлення водних ресурсів та їх належної якості в Україні, відновленню та збереженню водних екосистем та сприяння такому процесу в порубіжних країнах. Цьому варто присвятити окремий розділ Стратегії.
7. Згідно з поновленими метою, стратегічними цілями та завданнями, структуру документа має бути докорінно змінено.
8. Необхідно значно посилити аналітичну частину Стратегії, як щодо аналізу стану вод, щодо відповідності сучасного водного законодавства сучасним міжнародним вимогам та викликам, так і щодо аналізу ефективності існуючої системи державного управління у водній сфері.
9. У частині прогнозування варто переглянути запропоновані прогностичні показники водоспоживання, вказати на чому ці показники ґрунтуються. Здійснити такий прогноз по окремих водо споживаючих галузях на основі реальних науково обґрунтованих прогнозах розвитку.
10. Необхідно розробити та обговорити з усіма зацікавленими сторонами перелік цільових показників та індикаторів Стратегії.
11. Необхідно значно посилити аспект моніторингу.
12. Необхідно значно вдосконалити розділ про інструменти Стратегії, базуючись на поняттях ІУВР за басейновим принципом.
13. Необхідно значно вдосконалити аспект міжнародного, у тому числі транскордонного співробітництва.
14. Необхідно докорінно вдосконалити розділ щодо ресурсів для забезпечення виконання програми по таких чотирьох складових соціо-культурної моделі:
 - інформаційна (інформаційне забезпечення, доступ до інформації, уніфікація інформації, розповсюдження інформації),
 - правова (дотримання, застосування та покращання існуючого водного законодавства),
 - управлінська (менеджмент, механізми, інституції, координація дій, використання міжнародного досвіду тощо),
 - ресурсне забезпечення (кадри та їх кваліфікація, наукове та технічне забезпечення, фінансове забезпечення).
15. Після внесення докорінних змін та доповнень до проекту, необхідно підготувати та провести його широке громадське обговорення.